

Антикорупційний огляд енергетичного сектору в Україні

Ключові висновки

oecd.org/corruption/acn

Ключові висновки

Звіт «Антикорупційний огляд енергетичного сектору в Україні» розроблено в рамках проекту ОЕСР «Підтримка реформування енергетичного сектору в Україні», що був реалізований за фінансової підтримки Уряду Норвегії.

Основною метою поглибленого антикорупційного огляду енергетичного сектору є допомогти законотворцям, зацікавленим сторонам енергетичного сектору, державним підприємствам, а також антикорупційним та правоохоронним органам у визначенні тенденцій, передового досвіду та загальних проблем в енергетиці та прийнятті обґрунтованих рішень для вільного від корупції енергетичного сектору.

Звіт містить огляд корупційних ризиків та антикорупційних заходів, що вживаються урядом, а також надає інформацію про розслідування та переслідування корупції в енергетичному секторі. Огляд також пропонує набір рекомендацій для зменшення викликів, пов'язаних з корупцією, та усунення можливостей для корупційних дій у секторі.

Реформа енергетичного сектору є надзвичайно важливою для економічної та національної безпеки України. Підписавши Угоду про асоціацію з Європейським Союзом (ЄС) та дотримуючись інших міжнародних зобов'язань, зокрема Паризької угоди, Україна зробила трансформацію енергетичного сектору одним із своїх головних пріоритетів реформування.

У попередні роки були зроблені сміливі стратегічні кроки для формування плану політичних реформ, створення надійної правової та інституційної бази та підвищення прозорості та доброчесності в різних підсекторах енергетики.

Однак, незважаючи на ці зусилля в реформуванні енергетичного сектору та досягнутий цілком реальний прогрес, дані свідчать про те, що енергетичний сектор в Україні залишається однією з сфер найбільш уразливих до корупції та пов'язаних з нею порушень. Спираючись на стандарти ОЕСР та інші передові практики, даний огляд визначив загальні корупційні ризики та фактори, що сприяють корупції в ключових підсекторах енергетичного сектору.

Корупційні ризики в підсекторах енергетики

Нафтогазовий сектор в Україні довго був сприятливим середовищем для корупції. Одним із ключових джерел корупційних ризиків в **газовому секторі** є регулювання цін, яке здійснюється у формі публічних спеціальних обов'язків (ПСО). Режим спеціальних обов'язків дав поштовх багатьом схемам розкрадання коштів та іншим маніпуляціям.

Нафтовий сектор є особливо прибутковою мішенню для корупції. Особливу тривогу викликають ознаки захоплення влади на одному з основних державних підприємств у нафтовій галузі. Зокрема, зловживання монополієм статусом та неправомірний вплив приватних груп на управління державним підприємством призвели до монополізації аукціонів у нафтовому секторі.

У секторі **атомної енергетики**, корупція найчастіше зустрічається в публічних закупівлях. У той час як зловживання, пов'язані з закупівлями, поширені в інших підсекторах енергетики, корупційні схеми в атомній промисловості передбачають поєднання різних форм зловживань і засобів приховування.

Корупція у **вугільній галузі** також пов'язана насамперед із публічними закупівлями, які найчастіше включають розкрадання коштів, фіктивні закупівлі або переплату при закупівлях держпідприємствами.

У **гідроенергетиці** виявлено лише поодинокі епізоди корупції, здебільшого пов'язані з розкраданням коштів, пов'язаних із будівництвом ГЕС.

Існує ряд корупційних ризиків на рівні **операторів систем передачі**, наприклад, відсутність чіткої картини виконання основними держпідприємствами державних обов'язків на ринку електроенергії.

Сектор **відновлюваної енергетики** вважається одним із найбільш прозорих. Однак існуючі стимули для виробництва відновлюваної енергії, неефективна політика та нестабільність ринку можуть призвести до корупції та неправомірного впливу в галузі. Поєднання державної підтримки з відносно новими технологіями, що швидко розвиваються, породжує власні ризики.

- Приймати стратегічні рішення щодо енергетичного сектору у прозорий, обґрунтований та заснований на фактах спосіб із належним залученням усіх відповідних зацікавлених сторін та пояснювати обґрунтування національного значення в політичних рішеннях.
- Вивчити подальші можливості та вжити заходів для посилення конкуренції в енергетичному секторі.
- Забезпечити недопущення свавільного політичного чи адміністративного втручання у справи держпідприємств в енергетичному секторі.
- Утримуватися від прийняття спеціального законодавства щодо надзвичайних ситуацій у спосіб, не передбачений загальним законодавством. Забезпечити, щоб будь-які винятки, якщо вони введені, були чітко обґрунтованими та враховували гарантування конкуренції, прозорості та підзвітності.
- Забезпечити, щоб усі соціальні зобов'язання та цілі, покладені на держпідприємства енергетичного сектору, були чітко визначені в систематичному порядку, їх витрати були реалістично розраховані та враховані при оцінці діяльності компаній.
- Розробити чіткий план дій уряду щодо врегулювання заборгованості в енергетичному секторі, зокрема, на ринках газу та електроенергії, а також у вугільному секторі.
- Забезпечити прозорість процедури погашення заборгованості в енергетичному секторі, яка повинна базуватися на чітких критеріях. Оприлюднювати інформацію про відповідні рішення на регулярній основі.
- Забезпечити, щоб державні закупівлі здійснювалися відповідно до положень Закону України "Про публічні закупівлі" та не допускалися жодні винятки до положень Закону, якщо вони не є чітко обґрунтованими і не беруть до уваги забезпечення конкуренції, прозорості та підзвітності.

Основні антикорупційні превентивні та каральні заходи

- Невідкладно прийняти антикорупційну стратегію для забезпечення скерованості та узгодженості відповідних реформ та підтвердження політичної волі України щодо боротьби з корупцією.
- Провести стратегічний аналіз корупційних ризиків енергетичного сектору на національному рівні.
- Забезпечити належну оцінку ризиків на рівні державних органів, задіяних в енергетичному секторі.
- Забезпечити ефективний моніторинг виконання антикорупційних програм державними органами у сфері енергетики
- У державних органах в енергетичному секторі, пропагувати та заохочувати чіткі сигнали зверху щодо боротьби з корупцією, в тому числі шляхом регулярної комунікації та нагадування керівництвом про її важливість.
- Підвищити спроможність підрозділів з питань запобігання та виявлення корупції в державних органах в енергетичному секторі, у тому числі шляхом їх належного кадрового забезпечення, відповідного навчання, а також надання їм належного рівня важливості в організаційній структурі державного органу.
- Забезпечити незалежність уповноважених осіб з питань запобігання та виявлення корупції у державних органах в енергетичному секторі. Вжити заходів, щоб заохотити держпідприємства впорядкувати різні антикорупційні функції для забезпечення узгодженості та послідовності їх діяльності у цій сфері.
- Вжити заходів для дотримання Керівних принципів ОЕСР щодо боротьби з корупцією та доброчесності для держпідприємств та розглянути можливість перевірки на відповідність цим Принципам.
- Забезпечити, щоб державні органи в енергетичному секторі активно впроваджували та використовували доступні засоби запобігання корупції, такі як управління конфліктом інтересів, декларування активів, звітність та захист викривачів.
- Вжити заходів щодо підвищення ефективності відшкодування збитків від корупції в енергетиці.
- Розширити перелік підстав для застосування до юридичних осіб кримінальної або інших видів відповідальності за певні корупційні злочини, щоб охопити всі корупційні дії в енергетичній сфері.
- Удосконалити управління арештованими активами з урахуванням особливостей об'єктів інфраструктури в енергетичному комплексі.
- Вжити заходів для того, щоб енергетичні підприємства, яким завдано матеріальних збитків, були визнані потерпілими та цивільними позивачами, та могли подавати цивільні позови у кримінальному чи окремому цивільному процесі.
- Забезпечити використання прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та слідчими Національного антикорупційного бюро України широкого спектру методів викладення та подання доказів у суді.
- Посилити об'єктивність експертизи та свободу вибору при підборі експертів необхідного рівня кваліфікації.

Даний документ опубліковано під відповідальністю Генерального секретаря ОЕСР. Висловлені думки та аргументи належать авторам і не обов'язково відображають офіційні погляди ОЕСР, урядів країн-членів ОЕСР, Антикорупційної мережі ОЕСР для Східної Європи та Центральної Азії, сторін Конвенції про Боротьбу з підкупом іноземних державних службовців у міжнародних ділових операціях або Міністерства закордонних справ Норвегії. Цей документ і будь-які дані, включені в нього, не несуть шкоди статусу або суверенітету будь-якої території, розмежуванню міжнародних кордонів і меж, а також назві будь-якої території, міста або району.

